

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ الطَّاهِرِينَ

آسیای پسا کرونا

جهانی زدایی، انقلاب صنعتی چهارم و توسعه پایدار

تألیف:

هیون هوون لی

دانشگاه بین المللی کنگوون، کره جنوبی

دانگ هیون پارک

بانک توسعه آسیایی، فیلیپین

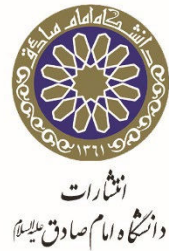
ترجمه:

محمد سلیمانی

عضو هیئت علمی دانشگاه امام صادق (علیه السلام)

علی جوان جعفری

امیر کارگر

عنوان: آسیای پساکرونا؛ جهانی‌زدایی، انقلاب صنعتی چهارم و توسعه پایدار

مؤلف: هیون هوون لی و دانگ هیون پارک

مترجمان: دکتر محمد سلیمانی، علی جوان جعفری و امیر کارگر

ناشر: دانشگاه امام صادق علیه‌السلام

صفحه‌آرا: محمد روشنی

نمایه‌ساز و ناظر نسخه‌پردازی و چاپ: رضا دیبا

چاپ و صحافی: چاپ سپیدان

چاپ اول: ۱۴۰۲

قیمت: ۲/۲۰۰/۰۰۰ ریال

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۳۸۱-۰۰۱-۵

«این کتاب با کاغذ حمایتی منتشر شده است»

فروشگاه مرکزی: تهران: خیابان انقلاب، بین خیابان فخررازی و خیابان دانشگاه، مجتمع پارسا، همکف، واحد ۳ و ۲
تلفن: ۶۶۹۵۶۶۰۳ - تلفن مرکز پخش: ۹۱۰۶۰۶۷۴۱۱
فروشگاه کتاب صادق: تهران: بزرگراه شهید چمران، پل مدیریت، ضلع شمالی دانشگاه
صندوق پستی ۱۵۹-۱۴۶۵۵ • کد پستی: ۹۴۶۵۹۴۳۶۸۱ • تلفکس: ۸۸۳۷۰۱۴۲
فروشگاه اینترنتی: <https://press.isu.ac.ir> • E-mail: pub@isu.ac.ir

سرشناسه: یی، هیون - هون، ۱۹۵۹- م
عنوان و نام پدیدآور: آسیای پساکرونا؛ جهانی‌زدایی، انقلاب صنعتی چهارم و توسعه پایدار / تألیف هیون هوون لی و دانگ هیون پارک؛ ترجمه محمد سلیمانی، علی جوان جعفری و امیر کارگر.
مشخصات نشر: تهران: دانشگاه امام صادق (علیه‌السلام)، ۱۴۰۲.
مشخصات ظاهری: ۳۴۶ ص. شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۳۸۱-۰۰۱-۵
موضوع: کووید ۱۹ - جنبه‌های اقتصادی - آسیا
موضوع: جهانی شدن - آسیا
موضوع: آسیا - اوضاع اقتصادی - قرن ۲۱ م.
موضوع: آسیا - سیاست اقتصادی - قرن ۲۱ م.
شناسه افزوده: پارک، دونگ هیون
شناسه افزوده: سلیمانی، محمد، ۱۳۶۳-، مترجم
شناسه افزوده: جوان جعفری، علی، ۱۳۷۷-، مترجم
شناسه افزوده: کارگر، امیر، ۱۳۷۵-، مترجم
شناسه افزوده: دانشگاه امام صادق (علیه‌السلام)
رده‌بندی کنگره: ۴۱۲ HC رده‌بندی دیویی: ۳۳۰/۹۵
شماره کتابشناسی ملی: ۹۳۷۷۹۹۷

تمام حقوق محفوظ است، هیچ بخشی از این کتاب بدون اجازه مکتوب ناشر قابل تکثیر یا تولید مجدد به هیچ شکلی از جمله چاپ، فتوکپی، انتشار الکترونیکی، فیلم و صدا و انتقال در فضای مجازی نمی‌باشد.
این اثر تحت پوشش قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان ایران قرار دارد.

فهرست مطالب

سخن ناشر	۹
مقدمه مترجمان	۱۱
بخش اول: جهان بعد از کرونا	۱۹
فصل اول: کووید ۱۹ سرعت جهانی زدایی را تسریع می کند.....	۲۱
۱-۱. یک رکود بزرگ دیگر؟	۲۱
۲-۱. زنجیره ارزش جهانی متوقف شده است	۳۶
۳-۱. خروج از چین و بازگشت به تولید در درون مرزها	۴۷
۴-۱. شتاب گرفتن جهانی زدایی	۵۲
منابع	۶۱
فصل دوم: علل بنیادین جهانی زدایی	۶۳
۱-۲. تاریخچه مختصر جهانی زدایی	۶۳
۲-۲. گسترش نابرابری درآمدی، آغازگر کینه نسبت به جهانی شدن	۷۳
۳-۲. نیل به توسعه، علت تنش بین اقتصادهای پیشرفته و بازارهای نوظهور.....	۸۹
۴-۲. انقلاب صنعتی چهارم و تغییر شکل زنجیره تأمین جهانی	۹۹
۵-۲. پیروی جمعیت منجر به رکود سکولار می شود.....	۱۰۶
منابع	۱۱۵
فصل سوم: جهان پسا کرونا.....	۱۱۷
۱-۳. تاریخ دوباره تکرار می شود	۱۱۷

۱۲۵.....	۲-۳. جنگ سرد بین آمریکا و چین .....
۱۴۱.....	۳-۳. انقلاب صنعتی چهارم شتاب می‌گیرد .....
۱۵۰.....	۴-۳. موج چهارم جهانی شدن، جهانی شدن دیجیتال است.....
۱۵۹.....	منابع.....
۱۶۱.....	بخش دوم: انتخاب حیاتی آسیا.....
۱۶۳.....	فصل چهارم: راه دشوار پیش‌رو .....
۱۶۳.....	۱-۴. جهانی زدایی، اقتصاد آسیا را تا مرز سقوط سوق می‌دهد .....
۱۸۰.....	۲-۴. بحران جمعیتی در حال ظهور آسیا .....
۱۹۷.....	۳-۴. گسترش نابرابری و دوقطبی شدن آسیا .....
۲۱۰.....	۴-۴. فرسایش محیط‌زیست در آسیا .....
۲۱۷.....	منابع.....
۲۱۹.....	فصل پنجم: انقلاب صنعتی چهارم و موج چهارم جهانی شدن .....
۲۱۹.....	۱-۵. نگاه برون‌نگر، برای رشد اقتصادی یک ضرورت است نه یک انتخاب ...
۲۲۹.....	۲-۵. آسیا در نقش تعیین‌کننده دستور کار موج جدید جهانی شدن .....
۲۴۵.....	۳-۵. آسیا باید بر موج انقلاب صنعتی چهارم سوار شود .....
۲۵۷.....	۴-۵. درس‌هایی از کشورهای پیشرو در انقلاب صنعتی .....
۲۶۷.....	۵-۵. عبور از شهرهای هوشمند به کشورهای هوشمند .....
۲۷۵.....	منابع.....
۲۷۹.....	فصل ششم: توسعه پایدار آسیا در دوره پسا کرونا .....
۲۷۹.....	۱-۶. تفکر فراتر از چهارچوب برای غلبه بر بحران جمعیت .....
۲۸۸.....	۲-۶. نظام توسعه پایدار با مختصات ویژه آسیا .....
۲۹۶.....	۳-۶. رشد فراگیر برای توسعه پایدار .....
۳۱۲.....	۴-۶. رشد سبز برای توسعه پایدار .....
۳۲۲.....	۵-۶. سیاست جدید آسیا با تمرکز بر سه محور رشد، برابری و محیط‌زیست ..
۳۳۵.....	۶-۶. ایده‌های پایانی: به سمت «آرامش وابسته به آسیا» .....
۳۳۹.....	منابع.....
۳۴۱.....	نمایه.....

فهرست شکل‌ها

- شکل ۱-۱: روند تعداد موارد تأیید شده و مرگ‌ومیر ناشی از کووید ۱۹ (تا ۲۰ اکتبر ۲۰۲۰)..... ۲۲
- شکل ۱-۲: زنجیره ارزش جهانی U شکل ۳۸
- شکل ۱-۳: صادرات کالاها و خدمات جهان ۱۹۷۰-۲۰۱۸..... ۵۳
- شکل ۱-۴: سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی جهان، خالص خروجی، ۱۹۷۰-۲۰۱۹..... ۵۴
- شکل ۱-۵: جریان نیروی کار مهاجر در جهان (هزار نفر)، ۱۹۹۵-۲۰۱۷..... ۵۶
- شکل ۱-۲: روند تولید سرانه تولید ناخالص داخلی جهان..... ۶۴
- شکل ۲-۲: افزایش نابرابری درآمد در جهان..... ۷۶
- شکل ۲-۳: افزایش نابرابری ثروت در جهان..... ۷۷
- شکل ۲-۴: افزایش نابرابری درآمد در ایالات متحده..... ۷۸
- شکل ۲-۵: افزایش نابرابری ثروت در آمریکا..... ۷۹
- شکل ۲-۶: لم سه‌گانه سیاسی اقتصاد جهان..... ۸۳
- شکل ۲-۷: تولید ناخالص داخلی (GDP) چین، ژاپن و ایالات متحده ۱۹۷۰-۲۰۱۹..... ۹۷
- شکل ۲-۸: جمعیت ۶۵ سال به بالا در جهان (درصد از کل جمعیت)..... ۱۰۷
- شکل ۲-۹: جمعیت ۶۵ سال به بالا در پیرترین کشورهای جهان..... ۱۰۸
- شکل ۳-۱: شاخص جهانی شدن اطلاعات و جهانی شدن اقتصاد..... ۱۵۶
- شکل ۳-۱: سهم صادرات در تولید ناخالص داخلی در اقتصادهای برون‌گرای آسیا..... ۱۷۲
- شکل ۳-۲: صادرات کالا و خدمات برای سایر کشورهای آسیایی..... ۱۷۳
- شکل ۳-۳: سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در کره جنوبی ۱۹۷۵-۲۰۱۹..... ۱۷۵
- شکل ۳-۴: تخمین و پیش‌بینی باروری کل بر اساس منطقه، ۱۹۵۰-۲۱۰۰..... ۱۸۲
- شکل ۳-۵: برآورد و پیش‌بینی امید به زندگی در بدو تولد برای هر دو جنس به تفکیک مناطق جغرافیایی، ۱۹۵۰-۲۱۰۰..... ۱۸۳
- شکل ۳-۶: جمعیت ۶۵ سال و بالاتر به تفکیک مناطق آسیا و اقیانوسیه..... ۱۸۴
- شکل ۳-۷: جمعیت ۶۵ سال و بالاتر در اقتصادهای آسیایی منتخب، ۱۹۷۰-۲۰۱۹ .. ۱۸۵
- شکل ۳-۸: جمعیت ۱۵ تا ۶۴ ساله در اقتصادهای منتخب آسیایی، ۱۹۷۰-۲۰۱۹..... ۱۸۶
- شکل ۳-۹: اقتصادهای دارای بیشترین درصد افزایش در سهم افراد ۶۵ سال یا بیشتر بین سال‌های ۲۰۱۹ تا ۲۰۵۰..... ۱۸۶
- شکل ۳-۱۰: گذار جمعیتی در کره جنوبی، ۱۹۷۵-۲۰۳۰..... ۱۹۰
- شکل ۳-۱۱: گذار جمعیتی در ژاپن، ۱۹۶۰-۲۰۱۶..... ۱۹۱

- شکل ۴-۱۲: رشد تولید ناخالص داخلی (سالانه - درصد) در کره جنوبی، ۱۹۸۰-۲۰۱۹... ۱۹۳
- شکل ۴-۱۳: متوسط رشد سالانه تولید ناخالص داخلی و کاهش فقر، ۱۹۹۰-۲۰۱۷... ۱۹۹
- شکل ۴-۱۴: سهم درآمد ۱۰ درصد دارای بالاترین درآمد - کشورهای منتخب آسیایی، ۱۹۸۰-۲۰۱۵... ۲۰۰
- شکل ۴-۱۵: سهم ثروت ۱۰ درصد دارای بالاترین ثروت - کشورهای منتخب آسیایی، ۱۹۸۰-۲۰۱۵... ۲۰۱
- شکل ۴-۱۶: نابرابری درآمدی در چین، ۱۹۸۰-۲۰۱۵... ۲۰۱
- شکل ۴-۱۷: نابرابری درآمدی در هند، ۱۹۸۰-۲۰۱۵... ۲۰۲
- شکل ۴-۱۸: سهم ۱۰ درصد ثروتمند از درآمد ملی برتر در کره جنوبی، ۱۹۷۶-۲۰۱۶... ۲۰۳
- شکل ۴-۱۹: ضریب جینی کشورهای عضو OECD، ۲۰۱۹... ۲۰۴
- شکل ۴-۲۰: ۱۰ کشور دارای بیشترین مصرف انرژی اولیه در سال ۲۰۱۹... ۲۱۴
- شکل ۴-۲۱: رد پای اکولوژیکی کره جنوبی به ازای هر نفر و مقایسه آن با ظرفیت زیستی سرانه، ۱۹۶۱-۲۰۱۶... ۲۱۶
- شکل ۶-۱: سیستم توسعه پایدار... ۲۹۲
- شکل ۶-۲: رشد تولید ناخالص داخلی کره، ۲۰۱۰-۲۰۱۹... ۳۰۷
- شکل ۶-۳: درآمد کل ۲۰ درصد فقیرترین خانوارهای کره ای، ۲۰۰۳-۲۰۱۹... ۳۰۷
- شکل ۶-۴: درآمد حاصل از نیروی کار ۲۰ درصد فقیرترین خانواده‌های کره ای، ۲۰۰۳-۲۰۱۹... ۳۰۸

«بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ»
وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُودَ وَسُلَيْمَانَ عِلْمًا وَقَالَا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي
فَضَّلَنَا عَلَى كَثِيرٍ مِّنْ عِبَادِهِ الْمُؤْمِنِينَ
(قرآن کریم. سوره مبارکه النمل، آیه شریفه ۱۵)

سخن ناشر

رسالت و مأموریت دانشگاه امام صادق (علیه السلام) «تولید علوم انسانی اسلامی» و «تربیت نیروی درجه یک برای نظام» (که در راهبردهای ابلاغی مقام معظم رهبری مدظله تعیین شده) است. اثرپذیری علوم انسانی از مبانی معرفتی و نقش معارف اسلامی در تحول علوم انسانی، دانشگاه را بر آن داشت که به طراحی نو و بازمهندسی نظام آموزشی و پژوهشی جهت پاسخ‌گویی به نیازهای نوظهور انقلاب، نظام اسلامی و تربیت اسلامی به عنوان یک اصل محوری برای تحقق مأموریت خویش بپردازد و بر این باور است که علم توأم با تزکیه نفس می‌تواند هویت جامعه را متأثر در مسیر تعالی و رشد قرار دهد.

از این حیث «تربیت» را می‌توان مقوله‌ای محوری یاد نمود که وظایف و کارویژه‌های دانشگاه، در چهارچوب آن معنا می‌یابد؛ زیرا که «علم» بدون «تزکیه» بیش از آنکه ابزاری در مسیر تعالی و اصلاح امور جامعه باشد، عاملی مشکل‌ساز خواهد بود که سازمان و هویت جامعه را متأثر و دگرگون می‌سازد.

از سوی دیگر «سیاست‌ها» تابع اصول و مبادی علمی هستند و نمی‌توان منکر این تجربه تاریخی شد که استواری و کارآمدی سیاست‌ها در گرو انجام پژوهش‌های علمی و بهره‌مندی از نتایج آن‌هاست. از این منظر پیشگامان عرصه علم و پژوهش، راهبران اصلی جریان‌های فکری و اجرایی به حساب

می‌آیند و نمی‌توان آینده درخشانی را بدون توانایی‌های علمی - پژوهشی رقم زد و سخن از «مرجعیت علمی» در واقع پاسخ‌گویی به این نیاز بنیادین است. دانشگاه امام صادق (علیه السلام) در واقع یک الگوی عملی برای تحقق ایده دانشگاه اسلامی در شرایط جهان معاصر است. الگویی که هم‌اکنون ثمرات نیکوی آن در فضای ملی و بین‌المللی قابل مشاهده است. طبعاً آنچه حاصل آمده محصول نیت خالصانه و جهاد علمی مستمر مجموعه بنیان‌گذاران و دانش‌آموختگان این نهاد است که امید می‌رود با اتکاء به تأییدات الهی و تلاش همه‌جانبه اساتید، دانشجویان و مدیران دانشگاه، بتواند به مرجعی تمام‌عیار در گستره جهانی تبدیل گردد.

معاونت پژوهشی دانشگاه امام صادق (علیه السلام) با توجه به شرایط، امکانات و نیازمندی جامعه در مقطع کنونی با طرحی جامع نسبت به معرفی دستاوردهای پژوهشی دانشگاه، ارزیابی سازمانی - کارکردی آن‌ها و بالاخره تحلیل شرایط آتی اقدام نموده که نتایج این پژوهش‌ها در قالب کتاب، گزارش، نشریات علمی و... تقدیم علاقه‌مندان می‌گردد. هدف از این اقدام - ضمن قدردانی از تلاش خالصانه تمام کسانی که با آرمان و اندیشه‌ای بزرگ و ادعایی اندک در این راه گام نهادند - درک کاستی‌ها و اصلاح آن‌هاست تا از این طریق زمینه پرورش نسل جوان و علاقه‌مند به طی این طریق نیز فراهم گردد؛ هدفی بزرگ که در نهایت مرجعیت مکتب علمی امام صادق (علیه السلام) را در گستره بین‌المللی به همراه خواهد داشت (ان شاء الله).

و الله الحمد

معاونت پژوهشی دانشگاه

مقدمه مترجمان

جهان در واپسین ماه‌های سال ۲۰۱۹ شاهد شیوع بیماری همه‌گیر کووید ۱۹ شد که به کرونا شهرت یافت و رفته‌رفته آثار عمیقی بر اقتصاد، سیاست و سبک زندگی مردم سرتاسر دنیا گذاشت. در زمان نگارش این مقدمه، بیش از ۶۰۰ میلیون ابتلا و بیش از شش میلیون مرگ به سبب ابتلا به این ویروس ثبت شده است.^۱ شیوع این همه‌گیری ضربه سنگینی بر اقتصاد جهانی بود. در حفاصل شیوع این ویروس تا ساخت اولین نمونه واکسن‌های کووید ۱۹، اقتصاد جهان، انقباضی باورنکردنی را تجربه کرد. تعطیلی کسب‌وکارها و کاهش عرضه و تقاضا در بازار به خاطر محدودیت‌های اعمال‌شده توسط دولت‌ها به سبب شیوع این بیماری، تولید ناخالص داخلی^۲ کشورها را کاهش داد.

به نظر بسیاری از کارشناسان و متخصصان بین‌المللی، این اتفاق، تغییر هژمونی و بازآرایی نظم جهانی را تسریع خواهد کرد.^۳ علی‌رغم شیوع این

---

1. www.worldometers.info/coronavirus

۲. تولید ناخالص داخلی (Gross Domestic Product GDP) مهم‌ترین متغیری است که در تجزیه و تحلیل‌ها و ارزیابی‌های اقتصاد کلان از آن استفاده می‌شود و در ایران برابر با: کل ارزش ریالی محصولات نهایی تولیدشده توسط واحدهای اقتصادی مقیم کشور در دوره زمانی معین (سالانه یا فصلی) است.

3. Is COVID-19 the end of US hegemony? Public bads, leadership failures and monetary hegemony ;International Affairs, Volume 96, Issue 5, September 2020, Pages 1281-1303

ویروس از چین، این کشور توانست به سرعت و با قرنطینه‌های هوشمند، بیماری را کنترل کرده و تنها کشوری باشد که در شرایط سخت کرونا، همچنان رشد اقتصادی مثبت خود را حفظ نماید. در آن سوی دنیا در آمریکا شیوع کرونا با آخرین ماه‌های ریاست جمهوری دونالد ترامپ در ایالات متحده آمریکا هم‌زمان شد. شخصی که از ابتدا سعی کرد این ویروس را ابزاری برای بهره‌برداری سیاسی قرار دهد و جنگ تجاری خود با چین را عمیق‌تر کند؛ درحالی‌که ترامپ اثرگذاری و مرگ‌آور بودن این ویروس را در تریبون‌های رسمی زیر سؤال می‌برد، میلیون‌ها شهروند آمریکایی در بیمارستان‌های این کشور در حال دست‌وپنجه نرم کردن با این ویروس بودند.

کتاب حاضر، رویکردی آینده‌پژوهانه دارد و در تلاش است تا تصویری نسبتاً شفاف از آسیای پسا کرونا ارائه نماید. گرچه به گفته کارشناسان ویروس کرونا مدام در حال تغییر شکل بوده و از بین رفتن آن برای همیشه امری تقریباً محال است؛ اما با ساخت و توزیع واکسن در سال ۲۰۲۱ جهان به آرامشی نسبی بازگشته است. این ثبات نسبی بعد از طوفان کرونا، مهلتی ایجاد کرده است که با دقت نظر تمامی ابعاد آثار این ویروس را مشاهده کرده و تغییرات اساسی ایجاد شده در اقتصاد، سیاست و فرهنگ مردم دنیا را رصد نماییم. کووید ۱۹ اتفاقی بود که بی‌شک موجب دگردیسی در جهان شده و از دل آن، رخدادها، تلازم‌ها و تزاخم‌های جدید شکل خواهد گرفت.

این کتاب نوشته دو تن از اقتصاددانان آسیایی است که در حوزه مالی و تجارت بین‌الملل فعالیت دارند: دکتر هیون هوون لی^۱، استاد اقتصاد بین‌الملل دانشگاه ملی کانگ‌وون^۲ کره و دکتر دانگ‌هیون پارک^۳ که در حال حاضر اقتصاددان اصلی در بخش تحقیقات اقتصادی و همکاری

---

1. Hyun-Hoon LEE
2. Kangwon National University (KNU)
3. Donghyun PARK

منطقه‌ای بانک توسعه آسیایی^۱ است.

در فصل اول کتاب، نویسندگان با تحلیل اطلاعات موجود از فرایند رشد اقتصادی کشورهای آسیایی ایده جهانی‌زدایی پس از شیوع کرونا را مطرح می‌کنند. به دنبال شیوع کرونا و آسیب دیدن زنجیره‌های ارزش جهانی، روندی در حال ظهور است که در آن کشورهای توسعه‌یافته نظیر آمریکا، تولید صنعتی را به درون مرزهای خود برمی‌گردانند؛ این روند با محدود کردن جریان کالا، سرمایه و نیروی کار، می‌تواند به عنوان مقدمه جهانی‌زدایی مطرح شود.

در فصل دوم، جهانی‌زدایی از منظر روندی تاریخی مورد بحث قرار می‌گیرد. گرچه انقلاب‌های صنعتی همواره موجی از جهانی‌شدن را به دنبال داشته‌اند؛ اما شیوع کرونا وقفه‌ای در این روند ایجاد کرد و جریان تجارت، سرمایه‌گذاری خارجی و جابه‌جایی نیروی کار را کند کرد؛ علاوه بر آن، یکی از آثار مخرب جهانی‌شدن گسترش نابرابری درآمدی بین کشورها بود. جهانی‌شدن کشورهای در حال توسعه را به کارگاه‌هایی با نیروی کار ارزان در جهت منفعت و رفاه کشورهای توسعه‌یافته بدل ساخت؛ این موضوع نیز دلیل دیگری بر کاهش محبوبیت جهانی‌شدن تلقی می‌شود. تجربه جهانی‌شدن در دهه‌های گذشته نشان داد که این پدیده یک شمشیر دولبه است و جهانی‌شدن ضمن افزایش رشد اقتصادی و استانداردهای زندگی موجب افزایش فقر نسبی و شکاف اقتصادی می‌شود. در این فصل همچنین نقش انقلاب صنعتی چهارم در تغییر شکل زنجیره‌های ارزش اقتصاد جهانی در دوران پسا کووید مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد.

در فصل سوم که با عنوان جهان پسا کرونا نگارش یافته، ابتدا مقایسه‌ای بین بحران همه‌گیری کرونا و نمونه‌های مشابه آن در تاریخ صورت گرفته و آثار همه‌گیری‌ها بر زندگی و اقتصاد بررسی می‌شود. نویسندگان، سپس گریزی به

---

1. Asian Development Bank (ADB)

جنگ سرد بین چین و آمریکا زده و وضعیت تقابل این دو قدرت اقتصادی را در جهان پسا کرنا مورد بحث و بررسی قرار می‌دهند. چین در دوران همه‌گیری به عنوان یک کشور یاری‌کننده بازی ظاهر شد؛ کشوری که سعی کرد چهره‌ای بشردوستانه از خود برجای بگذارد و با اعطای کمک‌های پزشکی به کشورهای مختلف، برتری و قدرت نرم خود را در کشورهای منطقه عمیق‌تر کند. در مقابل، ایالات متحده به ریاست جمهوری ترامپ، با ظهور رفتارهایی متفاوت، روزه‌روز از رهبری جهانی و قدرت نرم خود فاصله گرفت. نویسندگان، این امر را در راستای تغییر موازنه قدرت در دنیا تفسیر می‌کنند. در این فصل همچنین موضوع انقلاب صنعتی چهارم و شتاب گرفتن آن در دوران کرونا، مجدد مورد بحث قرار می‌گیرد و نویسندگان تأکید می‌کنند که موج چهارم جهانی شدن، که هم‌زمان با انقلاب صنعتی چهارم خواهد بود، در بستر دیجیتال حرکت خواهد کرد و برنده این موج جدید، کشورهایی خواهند بود که با فهم درست از فناوری‌های دیجیتال، نقش مؤثری را در حوزه‌های هوشمندسازی، کلان داده، رایانش ابری، بلاک چین و ... ایفا کنند.

فصل چهارم با محوریت راه سخت پیش‌روی اقتصاد آسیا، به تهدیدی که جهانی‌زدایی برای آسیا به وجود می‌آورد اشاره دارد. به جرأت می‌توان گفت که موفقیت بسیاری از کشورهای آسیایی همچون چین و کشورهای آسه‌آن (ASEAN) تا حد زیادی مرهون جهانی شدن اقتصاد بوده است. حتی هند نیز که در دهه‌های گذشته مسیر متفاوتی را طی می‌کرد، در عمل از منافع جهانی شدن بهره برده و به عنوان یک صادرکننده برجسته خدمات فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT) برای خود جایگاهی جهانی ایجاد کرده است؛ از این رو می‌توان گفت مشخصه بارز معجزه اقتصادی آسیا، جهانی شدن و ایفای نقش در زنجیره‌های ارزش جهانی است که نتیجه آن در افزایش سهم آسیا در تجارت و سرمایه‌گذاری بین‌المللی متبلور شده است. نویسندگان

تأکید دارند موج سوم جهانی شدن که دوران طلایی رونق را در آسیا به ارمغان آورد، به وضوح رو به افول است و در مقابل جهانی‌زدایی که نشانه‌هایی جدی از آن به چشم می‌خورد، اقتصادهای آسیایی را تا مرز سقوط پیش خواهد برد؛ مگر این‌که این کشورها، راهبردهایی مناسب برای مواجهه با این موج اتخاذ نمایند. در کنار این امر، بحران جمعیتی که پیش‌روی اکثر کشورهای آسیایی است، راه تولید و فعالیت اقتصادی در این قاره را در جهان پساکووید دشوار می‌سازد. پیری جمعیت، پیامدهای مهمی در عرضه نیروی کار، پس‌انداز و تشکیل سرمایه، نوآوری و در نهایت عملکرد کلی اقتصاد خواهد داشت. البته جهانی‌شدن و پیری جمعیت تنها تهدیدهای اصلی برای رشد آسیا در بلندمدت نیستند بلکه تعمیق نابرابری درآمدی و تخریب محیط زیست نیز تهدیدهای مهمی را برای چشم‌اندازهای اقتصادی آسیا ایجاد می‌کند که در این فصل بدان پرداخته شده است.

در فصل پنجم به این موضوع اشاره شده است که نگاه برون‌گرایی صادرات محور برای تداوم رشد اقتصادی در آسیا یک ضرورت است. داستان معجزه اقتصادی آسیا عملاً داستان راهبردهای رشد مبتنی بر نگاه برون‌گرا و صادرات محور است. میزان استفاده کشورهای آسیایی از تجارت و سرمایه‌گذاری خارجی برای پیشبرد رشد، از کشوری به کشور دیگر متفاوت است؛ اما به طور کلی، این منطقه بیش از هر نقطه دیگری در دنیا از جهانی‌شدن منتفع شده است. صنعتی‌شدن و به تبع آن ایفای نقش در تجارت جهانی، به آسیا این امکان را داد تا در زمره مناطق با درآمد متوسط قرار گیرد. از سوی دیگر و با توجه به شواهد ارائه شده توسط نویسندگان در دنیای پساکووید، سیاست‌های حمایت‌گرایی داخلی در حال جایگزینی با جهانی‌شدن است. ضعف یا عقبگرد در فرایند جهانی‌شدن، چالش‌های جدی برای برخی کشورها ایجاد خواهد کرد و آن‌ها را از قطار توسعه خارج

می‌کند. باید پذیرفت که کشورهای کوچک‌تر و ضعیف‌تر (برخلاف چین و آمریکا که خود بازارهای داخلی عظیمی برای مصرف و افزایش تولید دارند) قادر نخواهند بود بدون نگاه صادرات محور به کشوری با درآمد بالا تبدیل شوند. از نظر نویسندگان هر چند آسیا عمدتاً دنباله‌روی موج سوم جهانی سازی بوده؛ اما اکنون زمینه‌هایی در آسیا وجود دارد تا در موج چهارم جهانی سازی پیشرو بوده و نقش رهبری و پیش‌قراولی را ایفا نماید. به‌طور خاص، با توجه به این‌که اقتصادهای آسیایی به سرعت در حال ادغام با یکدیگر هستند، این احتمال وجود دارد که جهانی‌زدایی در قالب منطقه‌گرایی ظاهر شود؛ در این دوران، زنجیره‌های ارزش جهانی که بخشی جدایی‌ناپذیر از جهانی شدن آسیا هستند، جای خود را به زنجیره‌های ارزش منطقه‌ای می‌دهند؛ به بیان دیگر، به دلیل افزایش استانداردهای زندگی و افزایش قدرت خرید در آسیا، منطقه‌ای شدن به تدریج جایگزین جهانی سازی خواهد شد و تجارت فرامرزی و سرمایه‌گذاری با محوریت درون‌آسیایی دنبال خواهد شد.

جهان پس از کووید در عین حال که خطرات زیادی را برای اقتصاد آسیا به همراه دارد، می‌تواند فرصت‌های زیادی را نیز به همراه داشته باشد. انقلاب صنعتی چهارم، با محوریت دیجیتالی شدن بیشتر، موج چهارم جهانی شدن را آغاز کرده و آسیا برای بهره‌مندی از موج چهارم جهانی شدن، باید بر موج انقلاب صنعتی چهارم سوار شود. در این راه تدوین نقشه راه متناسب با ویژگی بارز انقلاب صنعتی چهارم، یعنی نوآوری مداوم و بی‌وقفه، ضرورت می‌یابد. نویسندگان در فصل ششم تلاش دارند که برخی از ابعاد این نقشه را ترسیم نمایند. به‌طور خلاصه، آسیا باید در تدوین این نقشه ضمن توجه به رشد فراگیر، به دنبال رشد سبز نیز باشد؛ در واقع باید شیوه‌ای از رشد اقتصادی اتخاذ شود که هم به نفع کل جمعیت بوده و هم حامی و دوستدار

محیط زیست باشد. در این میان، بهره‌مندی از مزایای انقلاب صنعتی چهارم در توسعه اقتصادی و تحریک کارآفرینی جایگاه ویژه‌ای دارد. مزیت اصلی کتاب حاضر داشتن رویکرد آینده‌پژوهانه به دوران پسا کرونا و توجه به تغییر شرایط اقتصادی - سیاسی جهان (برهم خوردن نظم جهانی موجود در راستای ظهور نسخه جدید از جهانی شدن که در آن منطقه‌گرایی موضوعیت دارد) می‌باشد. در این موج جدید جهانی شدن، هر چند جهانی شدن اطلاعات تداوم خواهد داشت؛ اما سرعت تجارت در سطح جهان کمتر از اوج موج سوم شده و سرمایه‌گذاری‌ها بیشتر جنبه منطقه‌ای پیدا می‌کند. در این دوران، هر کشور یا منطقه‌ای که بتواند از مزایای حاصل از انقلاب صنعتی چهارم (فناوری‌های دیجیتال) در عرصه اقتصاد بیشترین منافع را کسب کند، خواهد توانست موج جدید جهانی شدن را رهبری کند. شیوع همه‌گیری از یک سو استفاده از این فناوری‌ها را سرعت بخشیده و از سوی دیگر قراین و شواهد قابل تأملی در مورد جهانی‌زدایی ارائه کرده است؛ از این رو می‌توان شیوع کووید ۱۹ را به عنوان نقطه عطفی در اقتصاد جهان در نظر گرفت.

انتظار می‌رود مطالعه این کتاب برای دانشجویان رشته‌های مختلف علوم انسانی و به‌ویژه رشته‌های اقتصاد و علوم سیاسی زمینه‌ساز فهم بهتر آثار و تبعات شیوع کرونا باشد. در ترجمه متن حاضر سعی کرده‌ایم که نهایت دقت را برای حفظ سیاق جملات نویسندگان داشته باشیم. در مواردی که خارج از چهارچوب جملات نویسندگان، عبارت یا جمله‌ای اضافه شده در کروشه ([ ]) قرار گرفته است. یادداشت‌های نویسنده در انتهای متن هر فصل آمده و زیرنویس‌های موجود در صفحات (که عمدتاً معادل لاتین واژگان است) توسط مترجمان ارائه شده است. هر چند برای ارائه یک ترجمه خوب نهایت تلاش خود را به‌کار گرفته‌ایم؛ اما مطمئناً متن ترجمه خالی از اشکال

نیست و از این رو از تمامی اساتید و دانشجویان گرامی که با خاطر نشان کردن اشکالات، زمینه را برای ارتقای کیفیت ترجمه فراهم می‌کنند، کمال تشکر و قدردانی را داریم. در پایان بر خود لازم می‌دانیم از زحمات مسئولان محترم انتشارات دانشگاه امام صادق (علیه‌السلام) در مسیر انتشار کتاب تشکر نماییم.

مترجمان

بهار ۱۴۰۲

بخش اول: جهان بعد از کرونا

فصل اول:

کووید ۱۹ سرعت جهانی زدایی را تسریع می کند^۱

۱-۱. یک رکود بزرگ دیگر؟

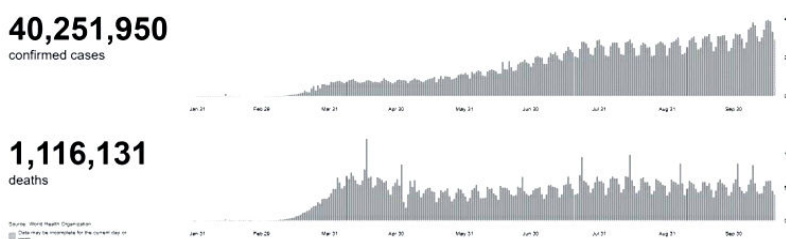
بیماری ویروس کرونا (کووید ۱۹) که در دسامبر ۲۰۱۹ در ووهان چین ظهور کرد، جهان را به نحو بنیادینی متزلزل ساخت. این بیماری همه‌گیر مشابه حرکت آتش در جنگل، از چین به سایر کشورهای آسیایی به اروپا و ایالات متحده و به آفریقا و آمریکای لاتین شیوع یافت. اگرچه برخی از کشورها و مناطق، بیشتر از سایر کشورها آسیب دیده‌اند؛ اما در واقع هیچ کشور یا منطقه‌ای از ویروس در امان نبوده است. تا ۲۰ اکتبر سال ۲۰۲۰، تعداد موارد ابتلا و مرگ و میر ناشی از کووید ۱۹ به ترتیب بیش از ۲۱۹ میلیون و ۴٫۵ میلیون نفر بوده است و علاوه بر این، نشانه‌ای از کاهش قریب الوقوع این آمارها مشاهده نمی‌شود. به نظر می‌رسد کووید ۱۹ بیماری همه‌گیری باشد که هر فرد حداقل یکبار در طول عمر خود به آن مبتلا خواهد شد (شکل ۱-۱).

گسترش جهانی ویروس کرونا باعث توقف ناگهانی همه چیز شد. در پی شیوع این ویروس، امکان تردد و رفت و آمد مردم متوقف شد و با فلج شدن

---

۱. این فصل گذری است بر اتفاقاتی که در ایام شیوع کووید ۱۹ در جهان رخ داده و با رویکرد ثبت وقایع فضای اقتصادی و سیاسی آن دوران را تحلیل کرده است. (م)

اقتصاد، بیکاری به شدت افزایش یافت. به دلیل شیوع پذیری بالای ویروس کرونا، مردم جهان باید تا مدتی با محدودیت های فاصله اجتماعی و قرنطینه زندگی کنند و این امر برای اولین بار در حافظه مردم زنده دنیا اتفاق افتاده است. جهان قبلاً شیوع سایر ویروس های کرونا را تجربه کرده بود، به ویژه SARS در ۲۰۰۲-۲۰۰۳ و MERS در ۲۰۱۲-۲۰۱۵. با این حال، در مجموع تأثیر جهانی منفی کووید ۱۹ کاملاً متفاوت بوده و تأثیرات عمیقی بر اقتصاد، جامعه، فرهنگ و سایر حوزه های زندگی بشر گذاشته است.

شکل ۱-۱: روند تعداد موارد تأیید شده و مرگ و میر ناشی از کووید ۱۹ (تا ۲۰ اکتبر ۲۰۲۰).

منبع: World Health Organization, Coronavirus Disease (COVID-19) Dashboard

جوزف استیگلیتز، اقتصاددان برنده جایزه نوبل، در مصاحبه با روزنامه انگلیسی گاردین هشدار داد که دومین رکود بزرگ در راه است.^[۱] رکود بزرگ یک رکود اقتصادی شدید در سراسر جهان بود که عمدتاً در دهه ۱۹۳۰ به وقوع پیوست و طولانی ترین و عمیق ترین رکود اقتصادی جهانی قرن بیستم بود. طبق برخی برآوردها، بین سال های ۱۹۲۹ و ۱۹۳۲، درآمد جهانی حدود ۱۵ درصد کاهش یافته است. برای مقایسه، رکود ناشی از بحران مالی جهانی ۲۰۰۸-۲۰۰۹ درآمد جهان را به میزان یک درصد کاهش داد. پروفیسور نوریل روبینی، که با پیش بینی بحران مالی آسیا در سال های ۱۹۹۷-۱۹۹۸ به شهرت رسید، با بدبینی در روزنامه گاردین نوشت که کووید ۱۹ ممکن است منجر به یک رکود بزرگ جهانی شود، حتی بدتر از رکود بزرگ در دهه ۱۹۳۰.^[۲]

در کنفرانس وزیران دارایی G20 و رؤسای بانک‌های مرکزی (۳۱ مارس ۲۰۲۰)، مدیرعامل صندوق بین‌المللی پول (IMF) کریستالینا جورجیوا هشدار داد که کووید ۱۹ بدترین کسادی اقتصادی از زمان رکود بزرگ را به وجود خواهد آورد. صندوق بین‌المللی پول در گزارش شاخص سالانه خود، چشم‌انداز اقتصادی جهان (WEO) که در آوریل ۲۰۲۰ منتشر شد را پیش‌بینی کرد که درآمد جهانی در سال ۲۰۲۰ به میزان ۳ درصد کاهش خواهد یافت. طبق پیش‌بینی این گزارش، اقتصاد آمریکا، ۵/۹ درصد، اتحادیه اروپا، ۷/۵ درصد و ژاپن ۵/۲ درصد کوچک‌تر خواهد شد؛ در مجموع اقتصادهای پیشرفته به طور کلی ۶/۱ درصد کوچک می‌شوند. صندوق بین‌المللی پول پیش‌بینی رشد خود را برای چین از ۶ درصد به ۱/۲ درصد کاهش داد. برای بازارهای در حال ظهور و کشورهای در حال توسعه آسیا، که شامل چین، هند و کشورهای جنوب شرقی آسیا می‌شود، نیز رشد یک درصدی را پیش‌بینی کرد، که یک نرخ رشد فوق‌العاده‌گند برای منطقه‌ای است که سریع‌ترین رشد جهان را داشته است. بازارهای نوظهور و کشورهای در حال توسعه مجموعاً یک درصد منقبض خواهد شد.

چشم‌انداز اقتصادی جهان، در حال بدتر شدن است. صندوق بین‌المللی پول در به‌روزرسانی WEO در ژوئن سال ۲۰۲۰، پیش‌بینی رشد جهانی خود را به ۴/۹ درصد کاهش داد. صندوق بین‌المللی پول پیش‌بینی میزان کاهش در رشد اقتصادی را برای اقتصادهای پیشرفته به ۸ درصد و برای بازارهای در حال ظهور و کشورهای در حال توسعه به ۳ درصد کاهش داد. اقتصاد جهانی در حال حاضر در بدترین وضعیت خود از زمان پایان جنگ جهانی دوم قرار دارد. تولید ناخالص داخلی آمریکا در سه ماهه اول سال ۲۰۲۰ در مقایسه با مدت مشابه سال قبل، ۰/۳ درصد و در سه ماهه دوم ۹/۵ درصد رشد کرده است. تولید ناخالص داخلی اتحادیه اروپا (EU) در

سه ماهه اول ۲/۵ درصد و سپس در سه ماهه دوم ۱۴/۲ درصد کاهش یافته است. در بین اعضای اتحادیه اروپا، اقتصاد اسپانیا بیشترین لطمه را دید که به ترتیب با رشد ۴/۱ درصد و ۲۲/۱ درصد [در سه ماهه دوم] و سپس اقتصاد فرانسه نیز در سه ماهه اول و دوم سال ۲۰۲۰ به ترتیب با ۵/۷ و سپس ۱۹ درصد منقبض شد. اقتصاد آلمان که بزرگ‌ترین اقتصاد اروپا و موتور اصلی رشد اروپاست، در سه ماهه اول ۲/۲ درصد و سپس در سه ماهه دوم با ۱۱/۷ درصد کوچک‌تر شد. نرخ رشد انگلیس که دیگر عضو اتحادیه اروپا نیست، در سه ماهه اول و دوم به ترتیب ۱/۷ و ۲۱/۷ درصد کاهش یافت.

اقتصاد چین که دومین اقتصاد بزرگ جهان است، در سه ماهه اول سال ۲۰۲۰ نسبت به دوره مشابه سال قبل، ۶/۸ درصد کوچک‌تر شده و در سه ماهه دوم سال ۲۰۲۰ با رشد ۳/۲ درصدی روبه‌رو بوده است که از سال ۱۹۸۰ بدترین عملکرد اقتصادی چین به شمار می‌رود. اقتصاد ژاپن، سومین اقتصاد بزرگ جهان، در سه ماهه اول ۲ درصد و سپس در سه ماهه دوم ۱۰ درصد کاهش یافته است. تولید ناخالص داخلی کره جنوبی در سه ماهه اول و دوم سال ۲۰۲۰ به ترتیب ۱/۴ و سپس ۲/۹ درصد کاهش یافت. سایر اقتصادهای آسیایی نیز نرخ‌های رشد منفی تاریخی را ثبت کرده‌اند. در سه ماهه دوم سال ۲۰۲۰، تولید ناخالص داخلی مالزی بر مبنای سالانه ۱۷/۱ درصد سقوط کرد. همچنین اقتصاد فیلیپین ۱۶/۵ درصد، سنگاپور ۱۲/۶ درصد و اندونزی ۵/۳ درصد کاهش یافته است. هند پس از کاهش ۰/۵ درصدی در سه ماهه اول، رشد ناخالص داخلی ۴/۴ درصد را در سه ماهه دوم ثبت کرد.

دولت‌های اقتصادهای پیشرفته و بازارهای در حال ظهور برای تقویت تقاضای ضعیف شده و جلوگیری از سقوط اقتصادی، درست مانند آنچه که در بحران مالی جهانی ۲۰۰۸ انجام گرفت، هزینه‌های عمومی را به میزان چشم‌گیری افزایش دادند. بانک‌های مرکزی به نوبه خود، نرخ بهره را کاهش داده

و با افزایش نقدینگی از اقتصاد پشتیبانی کردند. بحران مالی جهانی در زمان خود یک بحران بی سابقه به نظر می‌رسید؛ اما با توجه به سابقه چنین بحران‌هایی، بحرانی مسبوق به سابقه بود که راه‌حل‌های آن در کتاب درسی موجود بود. تمام کاری که دولت‌ها و بانک‌های مرکزی برای احیای اقتصاد باید انجام می‌دادند این بود که برای جبران کاهش تقاضای ناشی از بحران مالی، انبساط گسترده مالی و پولی را آغاز کنند. به همین اعتبار، دولت ایالات متحده تلاش کرد تا از طریق هزینه‌های عظیم عمومی، به‌ویژه با اجرای برنامه سرمایه‌گذاری زیرساختی‌ای به نام New Deal، با رکود بزرگ ۱۹۳۰ مقابله کند. آنچه واقعاً به رکود بزرگ خاتمه داد، حتی فراتر از یک برنامه افزایش هزینه‌های عمومی بود؛ یعنی هزینه‌های نظامی جنگ جهانی دوم.

با این حال، رکود اقتصادی کنونی ناشی از کووید ۱۹ مسئله‌ای پیچیده‌تر و غامض‌تر است. اعتماد مصرف‌کننده به دلیل عدم تمایل به برقراری تماس اجتماعی با دیگران (از ترس ابتلا به ویروس کرونا) از بین رفته است. در شرایط فعلی و به شکل ملموسی، محدودیت‌هایی در ظرفیت سیاست‌های مالی و پولی متعارف برای بهبود اعتماد مصرف‌کننده وجود دارد. هیچ حجمی از هزینه‌های دولت یا کاهش نرخ بهره نمی‌تواند اعتماد مصرف‌کننده را در مواجهه بیماری بسیار مسری که باعث می‌شود هر فرد، سایرین را به‌عنوان ناقل ویروسی ببینند (تهدیدی بالقوه برای سلامتی و زندگی خود) احیا و تقویت نماید. تا زمانی که کووید ۱۹ به خودی خود از بین رود و یا واکسن ایمن و مؤثر تولید شود، ترس گسترده از بیماری همه‌گیر همچنان وجود دارد و تا زمانی که چنین ترس عمومی وجود داشته باشد، نمی‌توانیم انتظار داشته باشیم مصرف‌کنندگان مانند گذشته رفتار کنند. سطوح تنزل‌یافته اعتماد مصرف‌کننده به سطوح تنزل‌یافته مصرف می‌انجامد و این، خبر بدی برای اقتصاد است.

اما کووید ۱۹ نه تنها شوک منفی به جانب تقاضاست بلکه شوک منفی عرضه نیز محسوب می‌شود. همه‌گیری نه تنها بر تمایل و توانایی مصرف‌کنندگان برای صرف هزینه تأثیر می‌گذارد بلکه بر توانایی واحدهای تولیدی برای تولید محصولات نیز تأثیر می‌گذارد. کارگران نمی‌توانند به محل کار خود بروند؛ بنابراین کارخانه‌ها نمی‌توانند مشابه شرایط متعارف کار کنند و بسیار کمتر از ظرفیت تولید می‌کنند. تحت این شرایط رویه‌های صادرات و واردات بسیار سختگیرانه‌تر شده است. از آنجاکه کشورهای جهان در یک زنجیره ارزش جهانی، با یکدیگر کاملاً درهم‌تنیده شده‌اند، اختلالات تولید در یک کشور، کل روند تولید را مختل می‌کند. به ویژه، با توجه به نقش اصلی چین در زنجیره ارزش جهانی، اختلالات تولید در چین می‌تواند تولید جهانی را به شدت مختل نماید. وقتی کارگاه جهانی مونتاژ محصول نهایی را متوقف می‌کند، کارخانه‌های کشورهای دیگر که قطعات و اجزاء را تولید می‌کنند نیز متوقف می‌شوند؛ و هنگامی که «کارخانه جهانی» تولید قطعات و اجزاء را متوقف می‌کند، کارخانه‌های کشورهای دیگر نمی‌توانند محصولات نهایی را مونتاژ کنند. چین به همان اندازه که در تولید قطعات و اجزای سازنده اهمیت دارد، در مونتاژ محصولات نهایی نیز نقش مهمی ایفا می‌کند. چین در قلب زنجیره ارزش جهانی قرار دارد. اختلالات تولید در کشورهای دیگر، از جمله ایتالیا و ویتنام نیز به طور مشابه زنجیره ارزش جهانی را مختل کرد.

علاوه بر این، قبل از ظهور کووید ۱۹، اقتصاد جهانی به دلیل چندین عامل ساختاری، وارد دوره رکود سکولار شده بود؛ در واقع، از دوره بعد از بحران مالی جهانی ۲۰۰۸-۲۰۰۹، رشد جهانی به وضوح کند شده است. مهم‌ترین عامل در میان عوامل ساختاری مانع رشد، پیری جمعیت است. گذار جمعیتی^۱ به سمت گروه‌های سنی پیرتر در کشورهای توسعه‌یافته با قدرت در جریان است

و البته بازارهای نوظهور، به‌ویژه در آسیا را نیز متأثر می‌کند. در چین، مقیاس و سرعت پیری جمعیت این نگرانی را ایجاد می‌کند که این کشور ممکن است قبل از ثروتمند شدن، به یک کشور پیر تبدیل شود. به‌طور خلاصه، کووید ۱۹ به رکود سکولار که از قبل در جریان بود، سرعت بخشید و آن را تشدید کرد؛ به‌همین ترتیب، بعید است که انبساط مالی و پولی برای بیرون کشیدن اقتصاد جهانی از وضعیت فعلی کافی باشد. برعکس، افزایش بدهی‌های عمومی ممکن است چیزی مانند دهه‌های ازدست‌رفته ژاپن^۱ از اوایل دهه ۱۹۹۰ را به‌وجود بیاورد.

آنفلوانزای اسپانیایی که در سال ۱۹۱۸ شیوع یافت، ۵۰۰ میلیون نفر را در سراسر جهان آلوده و ۲۵ تا ۱۰۰ میلیون نفر را به‌کام مرگ کشاند. طی شیوع آنفلوانزای اسپانیایی که بدترین بیماری همه‌گیر در قرن بیستم بود، در پاییز ۱۹۹۸، پنج برابر بیشتر از بهار آن سال به این بیماری مبتلا شدند. احتمالی جدی وجود دارد که موج دوم بسیار شدیدتری برای کووید ۱۹ تکرار شود. کشورهای نیمکره جنوبی، به‌ویژه برزیل و سایر کشورهای آمریکای جنوبی، قبلاً تحت تأثیر این ویروس قرار گرفته بودند که ممکن است به نیمکره شمالی مهاجرت کرده و موج دوم بزرگی را در پاییز ایجاد کند. این همان اتفاقی است که در زمان آنفلوانزای اسپانیایی رخ داد. عامل نگران‌کننده‌تر این است که تا اوت سال ۲۰۲۰، همه‌گیری حتی در نیمکره شمالی نیز غیرقابل کنترل بود. ناکامی در مهار ویروس توسط آمریکا به‌طور خاص نگران‌کننده است. به طرز حیرت‌انگیزی، ثروتمندترین، قدرتمندترین و پیشرفته‌ترین کشور جهان از نظر فنی به‌کانون جهانی همه‌گیری تبدیل شده است و ۲۵ درصد از آلودگی‌ها و مرگ‌ومیرهای جهانی را به‌خود اختصاص داده است. علی‌رغم عدم وجود هرگونه شواهد واضح مبنی بر این‌که امکان مهار همه‌گیری در آینده نزدیک

---

1. Japan's lost decades

وجود دارد، صندوق بین‌المللی پول و سایر سازمان‌های بین‌المللی، دولت‌ها و بازیگران بخش خصوصی مانند بانک‌های سرمایه‌گذاری با خوش‌بینی مهار (و یا حداقل مهار نسبی) این بیماری را در نیمه دوم سال ۲۰۲۰ تصور می‌کنند. این فرض خوش‌بینانه در پیش‌بینی‌های خوش‌بینانه رشد اقتصادی کاملاً مشهود است؛ اما شدت ویروس در هر دو نیمکره شمالی (ایالات متحده) و نیمکره جنوبی (برزیل) این نظر را تقویت می‌کند که ممکن است بیماری همه‌گیر حتی در سه ماهه چهارم سال ۲۰۲۰ تثبیت یا مهار نشود.

جعبه ۱-۱. پیش‌بینی‌های اقتصادی به سمت بالا تورش دارند

در حقیقت، پیش‌بینی‌های رشد اقتصادی صندوق بین‌المللی پول و سایر سازمان‌های بین‌المللی و دولت‌ها بر اساس فروض بیش‌ازحد خوش‌بینانه تدوین شده است؛ به‌عنوان نمونه، نگاهی به پیش‌بینی‌ها و مقدار محقق‌شده رشد اقتصادی در طی بحران مالی جهانی ۲۰۰۸-۲۰۰۹ بیندازیم. در اوایل دهه ۲۰۰۰، فدرال رزرو ایالات متحده، سیاست نرخ بهره پایین را دنبال کرد تا از رکود اقتصادی ناشی از ترکیدن حساب دات کام جلوگیری کند. ترکیب یک دوره طولانی نرخ‌های بهره پایین و سودجویی بی‌پروا، تشدید شده به سبب حرص و طمع و بدون توجه به هرگونه ریسک در وال استریت، حباب قیمت مسکن را افزایش داد. افزایش نرخ بهره فدرال رزرو از سال ۲۰۰۴، تخلیه حباب را آغاز کرد. در پایان، خریداران مسکن کم‌درآمدی که رتبه اعتباری (credit rating) پایین داشته و از وام‌های subprime استفاده کرده بودند، از بازپرداخت وام‌های رهنی نکول کردند و به مؤسسات مالی که اوراق بهادار با پشتوانه رهنی (MBS) خریداری کرده بودند، خسارت زیادی وارد کردند. در سال ۲۰۰۷، بسیاری از شرکت‌های بزرگ اعطاکنده وام‌های رهنی کم‌اعتبار (subprime mortgage loan companies) ورشکست شدند. بحران رهن وام‌های کم‌اعتبار ایالات متحده به سرعت به بحران مالی جهانی سال ۲۰۰۸ تبدیل شد؛ بسیاری از مؤسسات مالی بزرگ ایالات متحده و اروپا را درگیر خود کرد و ثبات مالی جهانی را تهدید

کرد. در آوریل ۲۰۰۸، وقتی تأثیرات وام‌های رهنی کم‌اعتبار ایالات متحده در بازارهای جهانی احساس می‌شد، صندوق بین‌المللی پول در گزارش شاخص WEO رشد جهانی را برای شش ماهه دوم ۲۰۰۸ معادل ۳/۷ درصد پیش‌بینی کرد که نسبت به پیش‌بینی صندوق بین‌المللی پول در ژانویه (۴/۲ درصد)، تنها ۰/۵ درصد کاهش داشت؛ علاوه بر این، صندوق بین‌المللی پول پیش‌بینی کرد که رشد جهانی به ۳/۸ درصد [در سال ۲۰۰۹] برسد. صندوق بین‌المللی پول برای آمریکا، یعنی مرکز اصلی بحرانی که ریشه در ترکیبی از حرص و طمع وال استریت و مقررات‌گذاری مالی آسان و منعطف داشت، پیش‌بینی رشد ۰/۵ در سال ۲۰۰۸ و ۰/۶ در سال ۲۰۰۹ را ارائه داد؛ اما پیش‌بینی‌های صندوق بین‌المللی پول بسیار خوش‌بینانه بود و اقتصاد جهانی بسیار بدتر از آنچه پیش‌بینی شده بود، عمل کرد. در سال ۲۰۰۸، رشد واقعی جهانی ۱/۹ درصد بود که بسیار کمتر از پیش‌بینی صندوق بین‌المللی پول ۳/۷ درصد بود و در سال ۲۰۰۹، اقتصاد جهانی ۱/۷ درصد کوچک شد که دور از بهبودی قوی پیش‌بینی شده توسط صندوق بین‌المللی پول بود. عملکرد واقعی رشد اقتصادی آمریکا نیز به مراتب از پیش‌بینی صندوق بین‌المللی پول بدتر بود و در سال ۲۰۰۸ منفی ۰/۱ درصد و در سال ۲۰۰۹ منفی ۲/۵ درصد بود.

نمونه دیگری از پیش‌بینی‌های بیش‌ازحد خوش‌بینانه رشد مربوط به پیش‌بینی رشد کره جنوبی در طی بحران مالی آسیا در سال‌های ۱۹۹۷-۱۹۹۸ بود. این بحران از تابستان ۱۹۹۷ در تایلند آغاز شد و مشابه پیشروی آتش در جنگل، به سایر کشورهای شرق آسیا از جمله مالزی و تایلند و بعد از آن‌ها کره جنوبی، سرایت کرد. این بحران با فرار ناگهانی سرمایه‌های خارجی در واکنش به پایین آمدن کیفیت سرمایه‌گذاری آغاز شد. بیش از بحران، کشورهای آسیای شرقی به دلیل صنعتی شدن مبتنی بر صادرات (export-oriented industrialization) با سرعت بالایی رشد کرده بودند. بانک جهانی گزارش پرمخاطبی را که موفقیت اقتصادی آن‌ها (معجزه شرق آسیا) را شرح می‌داد، تهیه کرد و آن‌ها به الگویی برای سایر کشورهای در حال توسعه تبدیل شدند.

کشورهای آسیای شرقی به سرعت مورد توجه سرمایه‌گذاران جهانی قرار گرفتند و این سرمایه‌گذاران شروع به سرمایه‌گذاری گسترده نمودند و باعث ورود میلیاردها دلار سرمایه به این کشورها شدند.

با این حال، هرچه پول بیشتری از خارج وارد می‌شد، به تدریج سرمایه‌گذاری‌های کمتر مولد بیشتری تأمین مالی می‌شد. یک مثال کلاسیک این سرمایه‌گذاری‌ها، ساخت و ساز املاک و دارایی‌های سوداگرایانه بود که از محل سرمایه ورودی تأمین می‌شد؛ علاوه بر این، سرمایه‌های وارد شده از خارج، به طور فزاینده‌ای برای تأمین مالی سرمایه‌گذاری‌های غیرمولد توسط شرکت‌هایی به کار گرفته شده بود که بعضاً از منابع مالی برای تأمین مالی پروژه‌های سرمایه‌گذاری در صنایع خارج از حوزه اصلی صلاحیت خود استفاده کرده بودند. وقتی سرمایه‌گذاران جهانی با کاهش کیفیت سرمایه‌گذاری روبه‌رو شدند، هجوم برده و پول خود را از منطقه خارج کردند. از دست رفتن اعتماد ناگهانی سرمایه‌گذاران خارجی و در نتیجه فرار سرمایه از منطقه، کنترل ارزهای این کشورها را دشوار ساخت. وون کره، بات تایلند، رینگیت مالزی و روییه اندونزی همه با کاهش ارزش شدیدی مواجه شدند. با توجه به این که بسیاری از شرکت‌های آسیای شرقی برای تأمین مالی پروژه‌هایی که درآمدشان به پول داخلی بود از وام دلاری گرفته بودند، این کاهش ارزش پول ملی، بازپرداخت وام‌های آن‌ها را با دشواری بیشتری روبه‌رو کرد و اعتماد سرمایه‌گذاران را بیش از پیش کاهش داد.

بانک‌های مرکزی آسیای شرقی میلیاردها دلار آمریکا از ذخایر ارزی خود در بازار ارز فروختند اما نتیجه‌ای نداشت. کاهش ذخایر ارزی ناشی از این کار، سیگنال‌های بیشتر را برای سرمایه‌گذاران خارجی صادر کرد و در نتیجه رتبه اعتبار خارجی کشورهای شرق آسیا کاهش یافت. آن‌ها با احتمال ورشکستگی روبه‌رو بودند و چاره‌ای جز مراجعه به صندوق بین‌المللی پول برای دریافت بسته نجات نداشتند. اندونزی، کره جنوبی و تایلند برای کمک مالی به صندوق بین‌المللی پول مراجعه کردند. در مورد کره جنوبی، دولت در ۲۱ نوامبر ۱۹۹۷ با

واگذاری حاکمیت اقتصادی به صندوق بین المللی پول، از صندوق بین المللی پول درخواست کمک کرد. در سوم دسامبر، وزیر دارایی کره جنوبی و مدیرعامل صندوق بین المللی پول بر سر یک بسته وام به ارزش ۵۵ میلیارد دلار مشروط به اصلاحات ساختاری توافق کردند. اندونزی و تایلند نیز با پذیرش اصلاحات، بسته های نجات دریافت کردند. مالزی به نوبه خود راه جداگانه خود را در پیش گرفت و کنترل سرمایه را اعمال کرد؛ اما این کشور نیز مانند سه کشور دیگر دچار رکود اقتصادی شدیدی شد. پیش شرط هایی که صندوق بین المللی پول به سه کشور تحمیل کرده بود به طور گسترده ای غیرضروری تلقی می شد؛ به همین دلیل است که تا به امروز نسبت به صندوق بین المللی پول، در منطقه سوءظن و حتی خصومت وجود دارد.

پیش بینی صندوق بین المللی پول برای کشورهای شرق آسیا در پی بحران مالی آسیا بسیار خوش بینانه بود؛ به عنوان مثال، در دسامبر ۱۹۹۷ هنگامی که صندوق بین المللی پول بسته نجات خود را برای کره جنوبی اعلام کرد، نرخ رشد تولید ناخالص داخلی این کشور را سه درصد برای سال ۱۹۹۸ پیش بینی کرد. در فوریه ۱۹۹۸، صندوق بین المللی پول پیش بینی خود را به یک درصد و در ماه می به منفی یک درصد تعدیل نمود؛ [در حالی که] عملکرد واقعی رشد کره جنوبی در سال ۱۹۹۸ انقباض ۵٫۱ درصدی بود. در موردی مشابه، صندوق بین المللی پول رشد سایر کشورهای آسیای شرقی که از بحران مالی آسیا آسیب دیده بودند را نیز بیش از حد تخمین زد. به طور کلی، صندوق بین المللی پول و سایر پیش بینی کنندگان در زمان بحران تمایل به برآورد رشد اقتصادی بالا و خوش بینانه دارند؛ علاوه بر این وجود خوش بینی در عدم موفقیت کلی آن ها در پیش بینی بحران ها نیز مشهود است.

اگر همه گیری کووید ۱۹ در نیمه دوم سال ۲۰۲۰ کنترل نشده و تا سال ۲۰۲۱ ادامه یابد، احتمال ورشکستگی بسیاری از افراد و شرکت ها وجود دارد و میزان وام های بد^۱ به شدت افزایش می یابد. در این سناریو، عکس آنچه در

بحران مالی جهانی اتفاق افتاده رخ خواهد داد؛ یعنی بحران اقتصادی به دلیل اوج گرفتن وام‌های بد و در ادامه تبدیل شدن به یک بحران مالی به نظام مالی سرازیر خواهد شد. بحران مالی نیز به نوبه خود با ایجاد اختلال در جریان اعتبار افراد و شرکت‌ها، بحران اقتصادی را تشدید خواهد کرد. این چرخه معیوب ممکن است همه‌گیری بزرگ را به دومین رکود بزرگ تبدیل کند.

تأثیرات منفی اقتصادی کووید ۱۹ به ویژه در صنایع و فعالیت‌هایی که انجام کارها و پیگیری امور آن‌ها در خانه غیرممکن است مشهود می‌باشد. به طور خاص، اعمال محدودیت‌های اجتماعی و قرنطینه، تأثیرات مخربی بر رستوران‌ها، فروشگاه‌های خرده‌فروشی، صنایع اوقات فراغت، مسافرت و گردشگری، اسکان و سایر صنایع خدماتی داشته است. بخش خدمات نسبت به بخش‌های تولیدی یا کشاورزی سهم بیشتری از مشاغل را به خود اختصاص داده است و علاوه بر این بخش، عمدتاً از مشاغل کوچک (رستوران‌ها، تعمیرگاه‌های خودکار و آرایشگاه‌ها) تشکیل شده است؛ بنابراین، خسارت اقتصادی ناشی از ویروس کرونا در مشاغل خدماتی کوچک و کارگران مشغول در این بخش که عمدتاً دستمزد پایین دارند، متمرکز است. از سوی دیگر، افراد مسن و فقیر به طور خاص در برابر ویروس کرونا آسیب‌پذیر هستند و به نحو نامتناسبی [نسبت به جمعیتشان]، مرگ‌ومیر بالاتری دارند؛ به علاوه، بسیاری از فقرا تحت پوشش بیمه درمانی نیستند و هیچ‌گونه مزایای بیکاری یا مزایای دیگری از دولت دریافت نمی‌کنند.

به طور کلی، کووید ۱۹ به نحو نامتناسبی آسیب جدی‌تری به فقرا و افراد آسیب‌پذیر زده است. گروه‌های فقیر و محروم بیشترین آسیب را در هر فاجعه یا بحران می‌بینند و این همه‌گیری نیز مستثنی نیست؛ در حقیقت، جمعیت کم‌درآمد بیشترین فشار سلامت و فشار اقتصادی این بیماری را به دوش می‌کشند؛ به عنوان مثال، در ایالات متحده، سیاه‌پوستان، به نحو نامتناسبی

نسبت به جمعیتشان، سهم بالاتری از ابتلا و مرگ را دارند. آن‌ها همچنین سهم بالاتری از تعداد آمریکایی‌هایی دارند که از زمان شیوع، شغل خود را از دست داده‌اند و در سن‌گاپور، کووید ۱۹ در میان کارگران مهاجر از کشورهای فقیر آسیایی که در خوابگاه‌های پرجمعیت زندگی می‌کنند شیوع بیشتری داشته است.

بر اساس گزارش آوریل ۲۰۲۰ سازمان جهانی کار (ILO)، حدود ۷۶ درصد کارگران اقتصاد غیررسمی، یعنی حدود ۱/۶ میلیارد نفر، به دلیل همه‌گیری، مشکلات اقتصادی جدی را تجربه می‌کنند.^[۳] کارگران اقتصاد غیررسمی شامل فروشندگان خیابانی، کارگران مجموعه‌های ساختمانی و میلیون‌ها کارگر دیگر بودند که در آمار ذکر نمی‌شوند؛ علاوه بر این، پیش‌بینی می‌شود که درآمد این کارگران به طور متوسط ۳۴ درصد کاهش یافته باشد و این حتی اختلاف نابرابری در درآمد را که حتی قبل از ظهور کووید ۱۹ مهم‌ترین مشکل اقتصادی و اجتماعی جهان بود، تشدید می‌کند.

طبق گزارش نیویورک تایمز، یکی از روزنامه‌های برتر آمریکا، افرادی که به فضاهای شخصی قابل کنترل دسترسی ندارند (زندانیان، کارگران مزرعه، بومیان آمریکا، بی‌خانمان‌ها، مستأجر واحد‌های مسکونی پرجمعیت درون شهرها) بیش از سایرین در برابر عفونت ویروس کرونا آسیب‌پذیر هستند؛ بنابراین می‌توان گفت کووید ۱۹ باعث تشدید اختلاف طبقاتی، یا اختلاف بین طبقه متوسط و طبقه کارگر آمریکایی می‌شود. کنترل و محدود کردن روند نگران‌کننده شیوع همه‌گیری که هم‌اکنون نیز سطوح بالای نابرابری را تشدید کرده، در آمریکا بسیار دشوار است. در سراسر جهان، کارگران یقه‌آبی و کارگران فروشگاهی که مجبور به کار در محل کار فیزیکی هستند بسیار بیشتر از کارمندان دفاتر اداری یقه‌سفید با خطر ابتلا به ویروس مواجه می‌شوند. همچنین احتمال ازدست‌دادن شغل و معیشت برای آن‌ها بالاتر است. جای

تعجب نیست که کارگران یقه آبی به طور فزاینده‌ای از همکاران یقه سفید خود رنجیده خاطر هستند.

طبق گزارش بلومبرگ، آمریکا و اروپا شاهد موج حوادث نژادپرستانه زشتی بوده‌اند که اقلیت دیگری، یعنی آسیایی‌ها را هدف قرار داده است. استفاده آزادانه دونالد ترامپ، رئیس‌جمهور آمریکا از واژه‌های نژادپرستانه مانند «ویروس چینی» و «آنفلوآنزای کونگ»، شعله‌های تعصب و نژادپرستی را بیشتر برافروخت. مرگ یک مرد سیاه‌پوست به دست افسران پلیس سفیدپوست در مینیاپولیس، در ایالت مینه‌سوتای ایالات متحده، در تاریخ ۲۵ مه سال ۲۰۲۰، برای بدتر کردن اوضاع کافی بود و شعله‌های نارضایتی اجتماعی را از نژادپرستی ساختاری در آمریکا روشن کرد؛ درحالی‌که جورج فلوید قربانی، هیچ قهرمانی نبود - او یک محکوم و یک جنایتکار سابق بود - شیوه وحشیانه مرگ او - که یک پلیس نزدیک به نه دقیقه روی گردنش زانو زد - منجر به انفجار اعتراضات شد که هفته‌ها تداوم داشت و به سایر نقاط جهان نیز سرایت کرد. این اعتراضات که در بسیاری از شهرها به خشونت انجامید و منجر به تخریب وسیع دارایی‌های عمومی و خصوصی شد، نه تنها نسبت به نژادپرستی ساختاری بلکه نسبت به نابرابری‌های عظیم بین داراها و ندارها در آمریکا و جهان بود.

گسترش نابرابری احتمالاً باعث تشدید پوپولیسم خواهد شد که همواره یک نیروی عمده جهانی برای به قدرت رسیدن افرادی همچون ترامپ بوده است. این موضوع در انتخابات دونالد ترامپ و خروج انگلیس از اتحادیه اروپا^۱ مشهود بود. شکاف طبقاتی و نژادی آمریکا در آستانه انتخابات ریاست جمهوری ایالات متحده که در نوامبر سال ۲۰۲۰ برگزار شد، شدت یافت. یکی از مضرترین پیامدهای کووید ۱۹ این است که نابرابری در درآمد و

ثروت را تشدید می‌کند. البته ذکر این نکته ضروری است که سطح نابرابری در حال حاضر نیز غیرقابل قبول است. سیاستمداران نه تنها در جست‌وجوی قربانی‌های داخلی هستند بلکه به دنبال قربانیان خارجی از طریق تقویت حمایت‌گرایی تجاری نیز هستند. افزایش حمایت‌گرایی تجاری^۱، به نوبه خود، رکود اقتصادی جهانی را تعمیق خواهد کرد و بدتر شدن رکود اقتصادی، به حمایت‌گرایی تجاری بیشتر منجر می‌شود. این دقیقاً همان اتفاقی بود که در دوران رکود بزرگ در دهه ۱۹۳۰ رخ داد. با سقوط اقتصاد در رکود اقتصادی، کشورها برای به‌کارگیری تعرفه‌های بیشتر و بالاتر و سایر موانع تجاری با یکدیگر رقابت کردند تا بازارهای خود را از رقابت خارجی محافظت نمایند. نتیجه نهایی و قابل پیش‌بینی وضعیت باخت - باخت بود که در آن، همه اقتصادها از فروپاشی و تضعیف تجارت جهانی آسیب دیدند. این خطر وجود دارد که کشورها به استفاده از همان نوع حمایت‌گرایی دفاعی در جهان پس از کرونا وسوسه شوند؛ درحالی‌که اقتصادهای پیشرفته‌ای مانند آمریکا و اروپای غربی به شدت از کووید ۱۹ رنج برده‌اند، انتظار می‌رود که خسارات حوزه سلامت و اقتصاد در بازارهای نوظهور و کشورهای درحال توسعه بدتر باشد. سازمان ملل و آکسفام^۲ هشدار داده‌اند که ویروس کرونا ممکن است حدود ۵۰۰ میلیون نفر را به فقر مبتلا کند؛ بنابراین شیوع بیماری کووید ۱۹، دستاوردها و پیشرفت‌های زیادی که جهان در دهه‌های اخیر در کاهش فقر داشته است را تهدید می‌کند. کشورهای درحال توسعه و به‌طور خاص کشورهای آسیایی در یک دوره زمانی بسیار کوتاه، فقر را به میزان چشم‌گیری کاهش داده‌اند. معجزه کاهش فقر آسیا محصول جانبی معجزه اقتصادی آسیا بود که این قاره را در طی یک نسل، از یک منطقه کم‌درآمد به یک منطقه با درآمد متوسط تبدیل کرد. البته کووید ۱۹ مخاطرات جدی برای روند

1. trade protectionism
2. Oxfam